

מלחמה לעזרת ישראל מיד צר ולא תעמוד על דם רעך

א. בתחילת הדרך נפגשנו מעט בדיון על הגדרת מלחמה לעזרת ישראל מיד צר כמלחמת מצוה. נשוב אל הדיון ונפגש עם דיוניו הרבים והעמוקים של הרב ישראל בשאלה. נפתח בדברי הרמב"ם (מלכים ה, א): 'ואי זו היא מלחמת מצוה... ועזרת ישראל מיד צר שבה עליהם'. בפשטות, מאחורי כל 'מלחמת מצוה' עומדת מצוה. איזו מצוה עומדת מאחורי מלחמה לעזרת ישראל ומגדירה אותה כמלחמת מצוה? בעל השירי קרבן הבין שהמצוה היא מצוות לא תעמוד (סוטה ת, י):

מי איכא למ"ד דעזרת ישראל מיד צר שבה עליהם לאו מצוה היא דהא אפ"י ביחיד הנרדף איכא עשה ול"ת להצילו כדכתב לא תעמוד על דם רעך וכתוב והשבותו לו זו אבדת נפש וכן מבואר בסוגיין.

הקושי בהבנה זו הוא שיתכן שמצוות לא תעמוד אינה מחייבת את המציל להיכנס לספק סכנה, בעוד שבמלחמה יש ספק סכנה. הב"י הביא את דברי ההגהות מיימוניות (ב"י חו"מ תכו):

וכתבו הגהות מיימונית עבר על לא תעמוד וכו' בירושלמי¹ מסיק אפילו להכניס עצמו בספק סכנה חייב ע"כ. ונראה שהטעם מפני שהלה ודאי (ימות אם לא תנסה להצילו) והוא (המציל המסתכן) ספק.

דברים אלו לא הובאו בשו"ע, וכן לא בדברי הרי"ף והרא"ש והרמב"ם. המנחת חינוך הסביר שהפוסקים השמיטו את הדברים משום שהם חולקים עליהם. הוא התקשה בהבנת העמדה המחייבת כניסה לספק סכנה, וכהקדמה ניפגש עם המקור לקושי. מוסכם שגם ספק פיקוח נפש דוחה שבת ושאר איסורים, והגמ' ביומא לומדת זאת מדרשת 'וחי בהם', וכך אומרת המשנה ביומא (ח, ז):

מי שנפלה עליו מפולת ספק הוא שם ספק אינו שם... מפקחין עליו את הגל. ומכאן שדין וחי בהם, דין שנאמר בכל המצוות למעט שלושת החמורות, נאמר גם בספק סכנה. וכך הקשה המנחת חינוך על העמדה שמחייבת כניסה לספק סכנה (רלז):

ועיין עוד בכסף משנה מביא בשם הגמ"י דמחויב להכניס עצמו בספק סכנה להציל חברו ועיין שם שכתב משום דהאחר ודאי והוא ספק. והמחבר בחושן משפט השמיטו. וע"ש בסמ"ע כיון שהפוסקים הרי"ף והר"מ והרא"ש לא הביאו זה על כן השמיטו המחבר גם כן. ולדידי גוף דין הגמ' צ"ע כיון דהוא רק לאו (לא תעמוד)... למה יתחייב להכניס עצמו בספק סכנה, והלא וחי בהם כתיב ופיקוח נפש דוחה הכל אפילו ספק פיקוח נפש, ואי משום פיקוח נפש דאיך (כלומר, אולי מצוה זו שונה בשל פיקוח נפשו של השני) זה דוקא בעושה מעשה

1. לא ברור לאיזה ירושלמי הכוונה.

(אם מאיימים עליו במיתה אם לא יהרוג את החבר) **כמבואר בראשונים דימסור עצמו ולא יהרוג לחבירו משום מאי חזית** (שהדם שלך אדום יותר, דין יהרג ואל יעבור בשפיכות דמים)... **אם כן הוא הדין בספק סכנה גם כן אינו צריך למסור עצמו היכי דלא עביד מעשה** (אלא רק נמנע מהצלה)... אך באמת דין זה מביא בשם ירושלמי צריכין אנו לקבל באימה ומכל מקום למעשה צריך עיון דין זה ונראה לי דעל כן השמיטוהו הראשונים דלא סבירא להו כן.

הסבר את קושיית המנחת חינוך על המחייבים כניסה לספק סכנה.

איך אפשר לחייב אדם מכוה מצוות לא תעמוד על דם רעך להיכנס לספק סכנה, הרי דין וחי בהם נאמר בכל המצוות חוץ משלושת העברות, והוא נאמר גם בספק סכנה – וא"כ דין וחי בהם פוטר ממצוות שכרוכות בספק סכנה!

הנחה זו שמשותפת לרוב הפוסקים האחרונים עמדה בבסיס הקושיה על הטענה שמלחמה לעזרת ישראל מיד צר מוגדרת כמלחמת מצוה בשל מצוות לא תעמוד על דם רעך – מצוות לא תעמוד אינה מחייבת כניסה לספק סכנה ובמלחמה יש ספק סכנה!

ב. נפגש כאמור עם ההתמודדויות הרבות של הרב ישראלי עם הקושיה ונפתח במאמרו בעקבות פעולות התגמול, בשנים הראשונות לקום המדינה. במאמר זה הוא מקבל את העמדה שמצוות לא תעמוד אינה מחייבת כניסה לספק סכנה, וממילא מבסס את המלחמה על מצוה אחרת (עמוד הימיני סימן טז):

והנראה שמה ששנינו שאם כבר באו העכו"ם לכולי עלמא מצוה (עזרת ישראל מיד צר), אין זו המצוה מצד "והשבותו" (או לא תעמוד), כי בזה באמת אינו חייב לסכן עצמו. אלא שמצוה היא מדין נקמה. וזה נלמד ממה שציוותה תורה על הנקמה במלחמת מדין (במדבר ל"א). וזהו הביטוי של הרמב"ם "עזרת ישראל מיד צר" דהיינו על משקל הכתוב "צרור את המדינים והכיתם אותם כי צוררים הם לכם".

מהו יסוד דין מלחמה לעזרת ישראל מיד צר לפי דברי הרב ישראלי? מה מקורו? חזור אל לשון הרמב"ם והקשה על הדברים!

מקור המצוה הוא מלחמת מדין, מלחמה שעניינה נקמה, 'נקם נקמת בני ישראל מאת המדינים אחר תאסף אל עמך'. אולם, טענה זו קשה לכאורה בלשון הרמב"ם, 'עזרת ישראל מיד צר שבא עליהם', לשון שממנה עולה שעניין המלחמה הוא הגנה על עם ישראל מידי האויב ולא נקמה באויב.

ג. כעבור כעשרים שנה דן הרב ישראלי במבצע אנטבה. גם שם הוא כותב שמצוות לא תעמוד אינה מחייבת כניסה לספק סכנה, ומקשה על ביסוס המלחמה על מצוות לא

תעמוד; וגם שם הוא מבסס את המצוה על מלחמת מדין, אך מסביר את מהותה בצורה אחרת, קידוש השם ולא נקמה (חוות בנימין סימן יז):

על כן נראה שגדר מלחמת מצוה בעזרת ישראל מיד צר הוא מדין "קידוש השם", שבזה שכל איש ישראל שיכול לעשות זאת יוצאים חוצץ כולם כאיש אחד נגד הרוצחים שמגמתם לפגוע באנשים מישראל, שם שמים מתקדש. ומטעם זה יש בזה דין של מלחמת מצוה לכל פרטיה... ובנידון צר הבא על ישראל באשר הם ישראל, כגון הא ד"צרו על עיירות ישראל" וכגון נידון שלנו שהפריזו במכוון בין יהודים לבין בני אומות אחרות, והקפידו להשאיר רק יהודים ובעלי נתינות של מדינת ישראל בדוקא, הרי אם יצליח זממם אין לך חילול השם גדול מזה. על כן במלחמה עמהם הרי זה מגדר של קידוש השם. וכן במלחמת מדין, שמשם למדים כאמור היסוד של מלחמת מצוה בעזרת ישראל מיד צר, הקב"ה אמר למשה "נקום נקמת בני ישראל מאת המדינים". ואילו מרע"ה אמר "לתת נקמת ה' במדין". וברש"י שם: שהעומד נגד ישראל כאילו עומד נגד הקב"ה. הרי שמלחמה על כבוד ישראל יש בה משום קידוש שם שמים. ומצינו כיצא בזה במלחמת דוד עם גלית הפלשתי, שגלית ברמות רוחו, כשלא נמצא מי מישראל שיעמוד נגדו, הכריז בגאווה "אני הרפתי את מערכות ישראל" אולם דוד ענה לעומתו: אנכי בא אליך בשם ה' צבאות אלקי מערכות ישראל אשר חרפת היום. לומר שהמערכה נגד ישראל היא חירוף וגידוף כלפי מעלה, והמלחמה על כבוד ישראל היא מלחמה לקידוש שם שמים, לעומת חילול שמו בחירוף מערכות ישראל... ומכיוון שזה מגדר של "קידוש השם" אין קיימות בזה השאלות על פקו"נ, שכל עיקרו של קידוש השם מחייב מסירות נפש ולא שייך בזה המצוה של "וחי בהם".

בהמשך, לומד הרב **ישראל** מכך שאסור להיכנע לאיום ולשחרר מחבלים, שכן כניעה שכזו מוגדרת כחילול השם (שם):

וכיון דאתינן להכי, הרי דינם של בני הערובה, שנבחרו בצורה קפדנית, ורק יהודים נתיני מדינת ישראל הם שנלכדו, הם בגדר "עיירות ישראל" הנתונים במצור, שהחובה להצילם הוא מגדר קידוש השם, והפעולה להצלתם היא בגדר מלחמת מצוה. ובמלחמה כאמור אין אנו מביאים בחשבון כלל את האפשרות של סכנת אבדן נפשות ושיקולי פקו"נ אינם קיימים כלל. ע"כ גם אם היתה קיימת אפשרות לפדותם ע"י שחרור המחבלים ולא להסתכן בשעה זו כלל, מכל מקום, מאחר שהיה עליהם הדין של מלחמת מצוה מגדר עזרת ישראל מיד צר, החובה והמצוה לצאת עליהם למלחמה, ללא כל נפקא מינה אם קיימת דרך הצלה אחרת, דרך כניעה. כי כל כניעה לדרישותיהם יש בה משום השפלת כבוד ישראל, וממילא יש בזה גם חילול שם שמים, ויש להעדיף את הפעולה הצבאית על כל הסיכונים אשר עמה.

מהו יסוד מלחמה לעזרת ישראל לפי דברי הרב ישראלי במאמר זה? מה משותף לשני המאמרים ומה מבדיל בניהם?

ד. המשותף לשני המאמרים הוא ההסכמה עם שלילת ביסוס המלחמה על מצוות לא תעמוד, ויציאה לדרך חדשה ביסוד המלחמה – מקורה במלחמת מדין ויסודה מלחמת נקמה או קידוש השם. במאמר נוסף הציג הרב ישראלי דרך שתאפשר לבסס את המלחמה על מצוות לא תעמוד, וזאת מכוח דברי הרב קוק שרואה במלחמה תופעה ייחודית הקשורה ל'משפטי המלוכה' (ארץ חמדה סימן יא):

ועצם החיוב של סיכון במלחמה שאין קיימים כאן הכללים של 'וחי בהם' נראה לענ"ד שהוא גם כן מטעם אחר, שבמלחמה אנו רואים את כל הכלל כולו כאיש אחד ולא כפרטים בודדים, ולגבי הכלל קיים כל יחיד רק כאבר של הגוף השלם, וממילא לא שייך כאן בכלל מושג 'וחי בהם' כי אנו מודדים לפי חיי הכלל ולא לפי חיי הפרט, ובחיי הכלל יש לפעמים שעל ידי שהאברים הפרטיים הולכים לאיבוד הם עוזרים לשגשוגו והצלחתו של הכלל. ומעתה יש לומר שמצות העשה והלא תעשה של הצלת הנתונים בסכנה היא מצוה המוטלת על כל אחד, וממילא כולם מתחייבים בה, ועל כן יש מקום להכריז בעבור זה מלחמה, ומלחמה זו היא מלחמת מצוה שמטרתה קיום המצוה, אולם משעה שהיא מוכרזת כמלחמה, שוב חלים בה דיני מלחמה, שבה לא קיימים פטורים מצד הסכנה שנכנסים לתוכה וכפי שנתבאר לעיל. ועל כן אף על פי שבאופן פרטי אמנם אפשר לומר שאין אדם חייב להכנס לסכנה להציל חברו, היינו משום שבאופן פרטי קיים הפטור של וחי בהם, וזה כולל גם פטור של ספק סכנה. אבל במלחמה הרי אין פטור זה, על כן לאחר שהוכרזה מלחמה חייבים לסכן עצמם למען המטרה שהוצבה.

הסבר את דברי הרב ישראלי. כיצד יתכן לבסס את המלחמה על מצוות לא תעמוד למרות שמצוות לא תעמוד אינה מחייבת כניסה לספק סכנה?

מצוות לא תעמוד מחייבת בשלב הראשון לצאת למלחמה כדי להציל נפשות, לעזרת ישראל מיד צר, שכן כל ישראל מחויבים לצאת לעזרה. בשלב השני, לאחר ההכרזה על המלחמה, נוצר מצב הלכתי חדש שבו הסכנה הפרטית מאבדת ממשמעותה. זאת משום שבמלחמה החיים הרלבנטיים הם חיי הכלל והפרט נתפס רק כאבר וכחלק מהגוף הכללי. כך ניתן לבסס את המלחמה על מצוות לא תעמוד: היא גורמת להכרזה על המלחמה, שכן כולנו מצוים לצאת ולהילחם למען הצלת נפשות, ולאחר ההכרזה על המלחמה דין וחי בהם לא יכול לפטור.

נסה להתבונן בדברים: הם מובנים לך? נסה להקשות עליהם.

בהמשך, מקשה הרב **ישראל** על הדברים (שם):

ויותר נראה לומר באופן אחר שבעצם מצוות אלו של "והשבותו לו" ו"אל תעמוד על דם רעך" הן מצוות פרטיות, ולא שייך לומר שמלחמה שתוכרז לשם זה היא לה תורת מלחמת מצוה, כי זו מכוונת כלפי מצוות שהתורה הטילה אותן על הציבור בתור מצוות ציבוריות. וממילא יש לדון בהכרזת מלחמה מעין זה, אם חובת היחידים היא עד כדי סיכון, ולפי מה שאנו אומרים שלפי גמרא דידן אין חובת סיכון בזה, ממילא לא שייך בזה גם דין מלחמה.

הסבר את קושייתו של הרב **ישראל**.

רק מצוות ציבוריות יכולות להגדיר את המצב כמלחמה, מצב שבו חיי הפרט נידונים כחלק מהכלל ולא כגורם עצמאי. מלחמה היא כאמור מציאות ציבורית וכללית, שבה הפרט נידון רק כחלק מהכלל, ועל כן רק מצוות ציבוריות יכולות להגדיר מלחמה כמלחמת מצוה ולא מצוות לא תעמוד על דם רעך, מצוה פרטית.

ה. בעקבות קושי זה הציג הרב **ישראל** במאמרו שם תשובה אחרת לשאלה מהי המצוה שעליה מבוססת המלחמה (שם):

אלא שיש לומר שדין זה של עזרת ישראל מיד צר, שהרמב"ם מזכיר אותו בין מלחמות מצוה המוטלות על המלך, הרי המדובר על אויב הבא על ישראל בארצו, ושם מצווים אנו ועומדים על הגנתנו מדין מצוות כיבוש הארץ שנתחייבנו בה עם ראשית כניסת ישראל לארץ. באופן שזו אינה אלא המשך אותה מצוה, אלא בצורה הגנתית... ולפי זה יוצא ברור שדין זה של עזרת ישראל מיד צר הוא מלחמת מצוה אינו תלוי בזה אם הוא עצמו בכלל סכנה או שיכול להנצל, כי עצם העובדא שישראל נמצאים בצרה בארץ ישראל מחייבת מלחמה זו.

ו. המשותף לדברים שעמם נפגשנו עד כה הוא ההנחה שמצוות לא תעמוד לכשעצמה אינה מחייבת כניסה לספק סכנה. בהמשך המאמר, הרב **ישראל** מקשה על הנחה זו מסוגיות שעוסקות ביציאה להגנת ישראל מהתקפת נכרים (שם):

אולם, הנראה שגם בעיקר הדין של הירושלמי שמחויבים לסכן עצמם (לשם קיום מצוות לא תעמוד), ההכרעה להלכה היא כדעה זו, ומה שהסמ"ע מעיר שלא הביאוהו הפוסקים, איברא שכן הובאה הלכה זו, אם כי לא בנוסח זה הנה אמרו במתניתין עירובין כל היוצאים להציל חוזרים למקומם (והתירו להם איסורי שבת) וברמב"ם פסק דין זה ונימק "כדי שלא להכשילם לעתיד לבוא", והיינו שלא יצאו פעם אחרת להציל (ואי יציאה להציל היא כשלון בגלל שהם חייבים לצאת להציל)... והנה אלו היוצאים להציל ודאי מסכנים עצמם... ועל כל פנים

יחידים מהיוצאים הם ודאי בספק בסכנה... ויציאה זו ודאי לא בתור מלחמת מצוה היא, שאינה באה על ידי הכרזת סנהדרין או איזה גוף אחר מוסמך לכך, אלא היוצאים יוצאים מעצמם להציל. וכן המדובר גם בבבל, כמבואר שם בגמ' באופן שאין זה מצד דיני כיבוש ארץ ישראל... ומכיוון שאין כאן גדרי מלחמת מצוה (שכן לא הוכרזה מלחמה אלא מדובר במצב מקומי ופרטי) ואף על פי כן מצוה יש בדבר, אם כן אנו שומעים שמצוה להכניס עצמו לכלל ספק סכנה בכדי להציל אלה מישראל הנתונים בסכנה ודאית.

מהי ראיית הרב ישראלי לכך שמצוות לא תעמוד מחייבת כניסה לספק סכנה? נסה להתווכח עם ההוכחה.

הבנה זו שמצוות לא תעמוד מחייבת כניסה לספק סכנה, מחייבת כמובן את הרב ישראלי להתמודד עם קושיית המנחת חינוך שבה פתחנו: הרי דין וחי בהם נאמר בכל המצוות חוץ משלושת העברות החמורות, והוא מתיר לעבור על איסורים כדי שלא להיכנס לספק סכנה, ואיך יתכן אפוא שמצוות לא תעמוד תחייב כניסה לספק סכנה! נלמד את תשובתו של הרב ישראלי (שם):

ולענ"ד הדברים אינם מדויקים שכן הכתוב "וחי בהם" אינו מבחין בין חייו הוא לחיי חברו (ולכן הוא לא יכול להיות מקור לפטור ממצוות לא תעמוד, מהצלת נפשות, שהרי גם חיי האחר בסכנה), שמדין זה הרי למדים שפיקוח נפש דוחה כל התורה כולה, וזהו לא רק למי שנתון בסכנה אלא לכל אדם מישראל שיכול להצילו... וכל המיעוט לרבי עקיבא הוא מ"וחי אחיך עמך" חייך קודמים (ולא מדין וחי בהם שכאמור אינו שייך כאשר חיי האחר בסכנה)... וכל זה בשאחד מהם ימות בוודאי, אבל כשחברו נמצא בסכנה ודאית (וימות ודאי ללא העזרה) והוא צריך להכניס עצמו לספק בכדי להציל חברו, בזה לא שייכת דרשה זו של חייך קודמים, שהרי זה ספק וזה ודאי, ואין ספק מוציא מידי ודאי. על כן גם לר' עקיבא יתחייב. וזהו דינו של הירושלמי וכפי שנתבאר נמצא לזה מקור גם במשנה (כל היוצאים להציל חוזרין למקומן), באופן שאין בזה מחלוקת... והיוצא מזה גם אם נתעלם מהתוכן המיוחד שישנו למלחמה זו של אויבי ישראל במדינת ישראל (ישוב הארץ), עצם העובדה שאנשים מישראל נתונים בסכנה של השמדה, מטילה חוב על כל מי שבידו לא לעזוב את המערכה ולברוח למקום מבטחים מתוך מחשבה של שלום עלי נפשי, אלא להשתלב בכל עוז עם מגיני הארץ ולהנהילנו עטרת נצחון.

הסבר את הדברים: מדוע דין וחי בהם לא יכול לפטור ממצוות לא תעמוד? מהי משמעות האמירה שדין 'וחי בהם' אינו מבחין בין חייו הוא לחיי חברו? ומה הראיה לכך?

דין וחי בהם פוטר אמנם ממצוות גם בספק סכנה, אך הוא לא יכול לפטור ממצוות הצלת נפשות. זאת בשל הסכנה שנשקפת לחיי האחר אם לא יציל. זהו דין כללי 'שלא מבחין בין חייו הוא לחיי חברו' – הוא מתיר הרי לחלל שבת לצורך הצלת חיי האחר, ולכן הוא לא חל בדילמה של הצלת נפשות. הדין שפוטר מהצלה הוא רק דין וחי אחיך עמך, חייך קודמים לחיי חברך, ודין זה נאמר רק במיתה ודאית ולא בספק סכנה שלך מול מיתה ודאית של חברך. לכן אדם מחויב להיכנס לספק סכנה כדי להציל את חברו.

חשוב היטב: מה יענה המנחת חינוך שמיישם את דין וחי בהם גם במצוות לא תעמוד? כיצד הוא יתמודד עם הראיה של הרב ישראלי לכך שזהו דין כללי שלא מבחין בין חייו לחיי חברו? מהי המחלוקת בניהם בהבנת דין וחי בהם?

ז. במאמר בתחומין ממשיך הרב ישראלי ללכת בדרך זו ומעמיק בה. הוא פותח בהסבר הגמ' שמחלקת בין השבת אבידה רגילה שמחייבת רק טרחה גופנית ובין מצוות לא תעמוד שמחייבת גם השקעה ממונית (תחומין ב):

נראה מזה כי כשהמדובר על הצלת הנתון בסכנה, החיוב איננו מסוג המצוות שבין אדם לחבירו מדין גמילות חסד שבגוף; כי זו היא מוגבלת כנ"ל רק לטרחה מסוימת ולא להפסד. אלא הוא דין מיוחד המפקיע הצלה מגדרי "אני - אתה" ו"שלי - שלך" הקיימים במקרים אחרים. שבזה בטל הגבול שבין האחד לשני, וכלשון רש"י שהובא לעיל בביאור הכתוב "ולא תעמוד על דם רעך" ולא תעמוד על עצמך" כלומר - בזה יש להתעלות מעל חשבון הפרט, ויש לראות את הדברים באופן כללי; אדם מישראל עומד בסכנה וקיימים אמצעים שעל ידם ניתן להצילו. שהבעלות על האמצעים אינה יכולה לשמש גורם המעכב את מעשי ההצלה, ובטלה הבעלות הפרטית ומופקעת כשהמדובר על הצלת אדם מישראל. אין זו איפא מצוה שבין אדם לחבירו, אלא מצוה המוטלת על כלל ישראל, ולהצלת כל פרט ופרט המרכיב אותו... כן מיושבת השאלה, בחבירו ודאי והוא ספק, למה נחייבנו להכנס לספק, הרי פטור הוא מכל המצוות מצד ס' פקו"נ (קושיית המנחת חינוך). שכיון שבזה נעלם הגבול שבינו לחבירו, יש לדון זאת מבחינת השיקול של שנים, שהאחד ודאי ימות אם לא יצילוהו והשני בספק, שנדחה הספק מפני הודאי. ומה שמעיר מהשמטת הפוסקים הלכה זו של הירושלמי ניתן לומר כי לא הושמטה כלל, והרי היא כלולה בהלכה המובאת לענין חיוב לחלל שבת (או"ח סי' שכט ס"ו): "עכו"ם שצרו על עיירות ישראל... באו על עסקי נפשות... יוצאים עליהם בכלי זיין ומחללין עליהם את השבת". והרי מסתבר שעכו"ם הללו הצרים, גם בידם כלי זיין... ואולי גם יפלו מהמצילים, תוך כדי מעשה ההצלה. ואעפ"כ חייבים שלא להמנע מפעולות ההצלה, הרי

שאכן כך ההלכה מחייבת - לסכן עצמו כדי להציל הנתונים במצור, שהם בסכנת השמדה ודאית.

הסבר את דברי הרב ישראלי: מדוע מצוות לא תעמוד מחייבת כניסה לספק סכנה? מה החידוש בדברי הרב ישראלי? התבונן בדברים!

הרב ישראלי מחדש שמצוות לא תעמוד על דם רעך היא מצוה כללית: נכון שהיא חלה למעשה על האדם הפרטי שנמצא במקום ויכול להציל, אך לא כאדם פרטי אלא כחלק מהכלל. דין וחי בהם לא חל כפי שראינו במצוות כלליות, מצוות שבהם הפרט נידון רק כחלק מהגוף. ההלכה שפושרת מהצלה היא חייך קודמים לחיי חברך, הלכה שנאמרה רק במיתה ודאית ולא בספק סכנה שלך מול מיתה ודאית של חברך.

היזכר בקושיה של הרב ישראלי לעיל על ביסוס המלחמה על מצוות לא תעמוד, הטענה שרק מצוות ציבוריות יכולות להגדיר מלחמה כמלחמת מצוה. מהו השינוי וההתפתחות בתפיסת מצוות לא תעמוד על דם רעך? חשוב: מהי משמעות הדברים? איזו תפיסה מחודשת יותר מבחינתך?

ננסה לסכם לסיום:

בשלושת ההסברים הראשונים הרב ישראלי הסכים עם הקושיה על ביסוס המלחמה לעזרת ישראל מיד צר על מצוות לא תעמוד: מצוות לא תעמוד היא מצוה פרטית ואישית שלא מחייבת כניסה לספק סכנה ובמלחמה יש הרי ספק סכנה. הוא הלך בשלוש דרכים בביסוס הגדרת מלחמה לעזרת ישראל מיד צר כמלחמת מצוה:

1. במאמר על פעולות התגמול הוא ביסס אותה על מלחמת מדין ומתוך הבנה שמהותה של מלחמת מדין היא מלחמת נקמה.
  2. גם במאמר על מבצע אנטבה הוא ביסס אותה על מלחמת מדין, אך מתוך הבנה שמהותה של מלחמת מדין היא מלחמה על קידוש השם.
  3. במאמר אחר הוא ביסס אותה על מצוות יישוב הארץ.
- במאמרים אחרים הרב ישראלי חלק על ההנחה שעמדה בבסיס הקושיה, שמצוות לא תעמוד אינה מחייבת כניסה לספק סכנה, ולהפך הוכיח שהיא מחייבת כניסה לספק סכנה מהחיוב 2 לצאת ולהציל מפני גוים שצרים על עיירות ישראל. חיוב זה נאמר גם בחו"ל, והוא נאמר גם במצב מקומי ופרטי שלא נוגע לכלל ישראל אלא רק לעיירה אחת

2. את החיוב הוא הוכיח מכך שהתירו להם לחזור, 'כדי שלא להכשילם לעתיד לבוא', שלא יצאו להציל בפעם הבאה, ומכאן שחייבים לצאת להציל. יתכן שניתן להתווכח עם הראיה.

שצריכה לקום ולסייע לעיירה אחרת. אי אפשר אפוא לבסס אותו על מושגי המלחמה הכלליים, וצריכים לבססו על מצוות לא תעמוד וללמוד ממנו שמצוות לא תעמוד מחייבת כניסה לספק סכנה.

מסקנה זו מאפשרת כמובן לבסס את המלחמה לעזרת ישראל מיד צר על מצוות לא תעמוד.

מדוע מצוות לא תעמוד מחייבת כניסה לספק סכנה, הרי דין וחי בהם נאמר גם בספק סכנה והוא נאמר בכל המצוות חוץ משלושת החמורות? הרב ישראלי הסביר זאת בשני גוונים:

1. דין וחי בהם אינו מבדיל בין חייו לחיי חברו, שהרי הוא מתיר לחלל שבת גם למען הצלת החבר, וממילא הוא לא נאמר בדילמות של הצלת נפשות.

2. מצוות לא תעמוד על דם רעך היא מצוה כלל ישראלית, והאדם הפרטי מצווה בה כנציג של הכלל שנמצא במקום ויכול לסייע. במצוות כלל ישראליות החיים הקובעים הם חיי הכלל ולא חיי הפרט.

בהצלת נפשות, ההלכה שפוטרת היא 'וחי אחיך עמך, חייך קודמים לחיי חברך', הלכה שפוטרת רק ממיתה ודאית ולא מספק סכנה שלך מול מיתה ודאית של חברך.